

**AZƏRBAYCAN MİLLİ ELMLƏR AKADEMİYASI
NİZAMİ adına ƏDƏBİYYAT İNSTITUTU**

Əlyazması hüququnda

GÜNAY İLHAM QIIZI MAQSUDOVA

**MÜASİR AZƏRBAYCAN POVESTİ:MÖVZU,
JANR VƏ ÜSLUB PROBLEMLƏRİ
(2001-2010-CU İLLƏR)**

5716.01 – Azərbaycan ədəbiyyatı

**Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almaq
üçün təqdim edilmiş dissertasiyanın**

A V T O R E F E R A T I

BAKİ – 2016

Dissertasiya işi Elm və Təhsil Mərkəzi “Təfəkkür” Universitetinin Filologiya elmləri kafedrasında yerinə yetirilmişdir.

Elmi rəhbər: **İfrat Səlim qızı Əliyeva**
filologiya üzrə elmlər doktoru, professor

Rəsmi opponentlər: **Qafar Möhsün oğlu Hüseynov**
filologiya üzrə elmlər doktoru, professor

Cahangir Əbdülhəsən oğlu Məmmədli
filologiya üzrə elmlər doktoru, professor

Aparıcı təşkilat: **Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin**
Azərbaycan Ədəbiyyatı Tarixi kafedrası

Müdafiə “_19_” _05_ 2016-cı il saat ____ da Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun nəzdindəki D 01.131 – Dissertasiya Şurasının iclasında keçiriləcəkdir.

Ünvan: AZ 1143, Bakı, H.Cavid prospekti 115, AMEA Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun Elektron Akt zalı, IV mərtəbə.

Dissertasiya ilə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Mərkəzi Elmi kitabxanasında tanış olmaq mümkündür.

Avtoreferat “_” _____ 2016-cı ildə göndərilmişdir.

Dissertasiya Şurasının elmi katibi
filologiya üzrə elmlər doktoru,
professor :

İmamverdi Yavər oğlu Həmidov

TƏDQIQAT İŞİNİN ÜMUMİ SƏCİYYƏSİ

Mövzunun aktuallığı. Keçən əsrin sonlarında Azərbaycanın istiqaliliyyət əldə etməsi cəmiyyətin bütün sahələrində olduğu kimi ədəbi-nəzəri fikrin araşdırılmasına da öz töhfəsini vermiş oldu. Ədəbiyyatın milli dəyərlər kontekstində tədqiqata cəlb olunma imkanlarının genişlənməsi ənənəvi mövzularla yanaşı, yeni problemlərin işlənilmə mexanizmini çevikləşdirdi.

Bədii nəsrin qısa bir zaman kəsində əldə etdiyi bu keyfiyyət dəyişiklikləri hekayə və romanlarda olduğu kimi, povestlərdə də aşkar şəkildə duyulmaqdadır. Qələmə alınmış bədii örnəklər dövrümüzün sosial-siyasi və mənəvi-əxlaqi mənzərəsinə işıq tutduğu üçün bu janrın xüsusi təhlil obyektinə çevrilməsi aktuallıq kəsb edir.

Son illərdə Azərbaycan ədəbiyyatında yaranmış olan povest janrı örnəklərinin ciddi, əhatəli və sistemli tədqiqata cəlb olunması bu mənada diqqəti cəlb etməkdədir.

Dissertasiya işi çağdaş Azərbaycan ədəbi tənqidi və ədəbiyyatşünaslığı üçün son dərəcə aktual olan bir mövzuda qələmə alınmışdır. Dissertasiyanın aktuallığını səciyyələndirən əsas amillərdən biri 2001-2010-cu illərdə yaranan povestlərin ilk dəfə ciddi, sistemli şəkildə tədqiqata cəlb olunmasıdır.

Dissertasiyanın aktuallığını səciyyələndirən məqamlardan biri tədqiqatın milli-nəzəri müstəvidə aparılması, zaman-zaman ədəbiyyatşünaslığın yazı tərzinə hopdurulmuş ənənəvi stereotiplərin rədd və inkar olunmasına çalışılmasıdır. Bu aspekt özünü bütün tədqiqat boyu qabarıq şəkildə büruzə verməkdədir.

Dissertasiyada 2001-2010-cu illərdə qələmə alınmış Azərbaycan povestlərinin mövzu, problematika, janr və üslub məsələləri müstəvisində araşdırılması tədqiqatın aktuallığını şərtləndirən amillərdəndir. Çünki bəhs olunan dövrün bədii nəsrinə həsr olunmuş müxtəlif səpkili araşdırmalarda əsas etibarilə sosioloji yanaşma tərzinə əsas tutulduğundan təhlil kontekstində estetik prinsiplər müəyyən mənada unudulmuş, nəticədə, ədəbi prosesdə povest janrının hərtərəfli şəkildə səciyyələndirilməsi mümkün olmamışdır.

Tədqiqatın elmi yeniliyi. Dissertasiyanın elmi yeniliyi, hər şeydən əvvəl, bəhs olunan mövzunun ilk dəfə ciddi, sistemli araşdırmaya cəlb olunması ilə şərtlənir. Tədqiqat işində 2001-2010-cu illərdə yaranmış Azərbaycan povestləri mövzu, problematika, bədii konflikt, obraz yaradıcılığı, janr və üslub məsələləri fonunda araşdırılmışdır.

İlk dəfə olaraq bu dissertasiya işində Azərbaycan povestləri bədii sənətkarlığın müxtəlif aspektləri baxımından tədqiqat obyektinə çevrilmişdir. Tədqiqatın orijinallığını şərtləndirən məqamlardan biri də burada bəhs olunan dövrün povestlərinin əvvəlki onilliklərdə yaranmış mövcud bədii nümunələrlə müqayisəli şəkildə təhlilə cəlb olunmasıdır. Bu isə təbii olaraq dövrün ədəbi prosesini bütöv şəkildə dəyərləndirmək imkanı verməkdədir.

Dissertasiyanın elmi yeniliyini səciyyələndirən digər mühüm aspekt mövcud bədii nümunələrin yalnız estetik prinsiplər fonunda deyil, müəyyən məqamlarda sosioloji kontekstdə şərh olunmasıdır ki, bu da çağdaş ədəbi prosesin bütün yönərlə dəyərləndirilməsini şərtləndirməkdədir. Ədəbi materiala bu cür yanaşma sənətkarlıq məsələləri ilə yanaşı, bədii düşüncənin cəmiyyət həyatına nə dərəcədə bağlı olduğunu da şərtləndirməkdədir.

Dissertasiyanın məqsəd və vəzifələri. Tədqiqat işində qarşıya qoyulan məqsədə nail olmaq üçün əsas etibarilə aşağıdakı vəzifələrin yerinə yetirilməsinə çalışılmışdır:

- Araşdırmaya cəlb olunan povestləri əvvəlki onilliklərdə yaranmış mövcud bədii nümunələrlə müqayisəli şəkildə dəyərləndirmək;
- 2001-2010-cu illərdə yaranmış Azərbaycan povestlərini mövzu-problematika baxımından təhlil obyektinə çevirmək;
- Azərbaycan povestlərini ideya müasirliyi kontekstində araşdırmaya cəlb etmək;
- Janrın mövcud nümunələrini sosial-siyasi ziddiyyətlər müstəvisində səciyyələndirmək;
- Povestləri mənəvi-əxlaqi dəyərlər kontekstində araşdırmaya cəlb etmək;
- Povestləri janr xüsusiyyətləri kontekstində təhlil obyektinə çevirmək;
- Povestləri bədii konflikt və qəhrəman müstəvisində araşdırmaq;
- Janrın mövcud nümunələrini süjet və kompozisiya baxımından təhlilə cəlb etmək;
- Povestlərin dil-üslub xüsusiyyətlərini təhlil obyektinə çevirmək;
- Bütövlükdə Azərbaycan povestlərinin bədii sənətkarlıq xüsusiyyətlərini şərtləndirən başlıca keyfiyyətləri səciyyələndirmək.

Müdafiəyə çıxarılan müddəalar.

- 2001-2010-cu illərdə yaranmış Azərbaycan povestlərinin mövzu-problematika təsnifatı;
- Azərbaycan povestlərinin ideya müasirliyinə diqqətin çəkilməsi;

- Azərbaycan povestlərinin problematikasında sosial-siyasi aspektlər;
- Povestlərdə mənəvi-əxlaqi dəyərlər kontekstinin aşkarlanması;
- Povestlərin janr xüsusiyyətlərinin müəyyənləşdirilməsi;
- Povestlərdə bədii konflikt və qəhrəman problemi;
- Povestlərdə süjet və kompozisiya xüsusiyyətləri;
- Povestlərin dil-üslub özəllikləri;
- Povestlərinin bədii sənətkarlıq xüsusiyyətləri.

Tədqiqatın obyektı. Dissertasiyanın tədqiqat obyektı 2001-2010-cü illər Azərbaycan povestlərində sənətkarlıq məsələlərinin araşdırılması təşkil edir. Tədqiqat işində Əzizə Cəfərzadənin «Bəla», «Xəyalım mənim», İsa Muğannanın «Qırx kisə qızıl», «Sürgün», «Dan ulduzu», Anarın «Ağ qoç, qara qoç», «Cavid ömrü», Əlisa Nicatın «Rza xan», «Bülbül və gül», «Çöl çiçəyi», Qılman İlkinin «Kür qırağında», Sabir Azərinin «Mən DTK-nın təcridxanasında yatmışam», Elçinin «Bayraqdar», Fikrət Qocanın «Qarlı, qanlı qərəfillər», Qumral Sadiqzadənin «Analar tək qalması», Məmməd Orucun «Son dayanacaqlardan biri», Vaqif Səmədoğlunun «Köhnə yəhudi mahnısı», Çingiz Abdullayevin «Bir ümman nifrət», Mustafa Cəməninin «Ruhların üsyanı», Orxan Fikrətoğlunun «Üçüncü günün adamı», «On ikinci nəğmə», «Yeddi», Elçin Hüseynbəylinin «Qurdun şərqi», Naməddin Mirzəxanlının «Ağ», Aslan Quliyevin «Əyalət yazıçısı», «Köpək baliqları», «Ola adamın meymun kimi qardaşı», Əlisəfa Azayevin «Günahsız məhbus», «Gözlənilməz hadisə», «Bayıl məhbusu», Eyvaz Zeynalovun «Qisas», Əlabbasın «İkinci oğul», İlqar Fəhminin «Aktrisa», Etibar Muradxanlının «Şeytan balası» və bir sıra digər povestlər bədii sənətkarlıq probleminin müxtəlif aspektləri ilə bağlı təhlil süzgəcindən keçirilmişdir. Dissertasiyada Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında povest janrının problemlərinə həsr olunmuş ədəbi-nəzəri qaynaqlara istinad olunmuş, yeri gəldikcə onlardan bəhrələnilmişdir.

2001-2010-cu illərdə qələmə alınmış Azərbaycan povestlərində mövzu, problematika, janr və üslub məsələlərindən bəhs olunarkən «Azərbaycan», «Ulduz», «Yazı», «Ədəbiyyat qəzeti», «Kredo» və digər ədəbi orqanlarda dərc olunmuş məqalələrdən bəhrələnilmişdir.

Mövzunun tədqiqat tarixi. İndiyədək Azərbaycan povestləri haqqında bir sıra tədqiqatlar aparılmışdır. Məmməd Arif, Məmməd Cəfər, Əkbər Ağayev, Bəkir Nəbiyev, Pənah Xəlilov, Yaşar Qarayev, Akif Hüseynov, Xəlid Əlimirzəyev, Elçin Əfəndiyev, Tofiq Hüseynoğlu, Vaqif Yusifli, Cəhangir Məmmədli, Tehran Əlişanoğlu, Cavanşir Yusifli və digər

tənqidçi və ədəbiyyatşünaslar povest janrı ilə bağlı bu və digər istiqamətdə tədqiqat aparmışlar.

Azərbaycan ədəbiyyatının, o cümlədən bədii nəsrin müxtəlif problemlərinə həsr olunmuş məcmuə, toplu və monoqrafiyalarda yeri gəldikcə povest janrı ilə bağlı müəyyən mülahizələr söylənilmişdir.¹

Ayrı-ayrı yazıçıların yaradıcılığına həsr olunmuş müxtəlif səpkili monoqrafik araşdırmalarda yeri gəldikcə povest janrına da diqqət yetirilmişdir.²

Azərbaycan bədii nəsrinin bu və ya digər sənəkarlıq problemlərinə həsr olunmuş məqalələrdə də povest janrı ilə bağlı məqamlara diqqət yetirilmişdir.³

Tənqidçi, ədəbiyyatşünas Cahangir Məmmədlinin ayrı-ayrı monoqrafik tədqiqatlarında, xüsusilə «Çağdaş Azərbaycan nəsrinin inkişaf meylləri» monoqrafiyasında çağdaş Azərbaycan povestləri müxtəlif problem kontekstində təhlil obyektinə çevrilmişdir.⁴

Filologiya elmləri doktoru, professor Asif Hacıyevin rus dilində qələmə aldığı «Müasir nəsrin poetikası» adlı monoqrafik tədqiqatında

¹ Abasov A. Həyat və bədii həqiqət. Bakı: Nurlan, 2005; Azərbaycan ədəbiyyatının tarixi poetikası (məqalələr toplusu). III kitab. Bakı: Elm, 2006; Cabbarlı N. Yeni nəsil ədəbiyyatı. Bakı: Elm, 2006; Elçin. Ədəbiyyatımızın yaradıcılıq problemləri. Bakı: Təhsil, 1999; Əlişanoğlu T. Azərbaycan yeni nəsr. Bakı: Elm, 1999; Ənvəroğlu A. Azərbaycan ədəbiyyatının yaradıcılıq problemləri. Bakı: Elm, 2004; Həbibbəyli İ. Ədəbi-tarixi yaddaş və müasirlik. Bakı: Nurlan, 2007; Hüseynov A. Nəsr və zaman. Bakı: Nurlan, 2007; İbrahimov M. Xəlqilik və realizm cəhəbindən. Bakı: Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, 1961; Qarayev Y. Tarix: yaxından və uzaqdan. Bakı: Sabah, 1996 və s.

² Bayramova N. Elçin nəsrinin poetikası. Bakı: Ozan, 2003; Cəfərov N. Anar. Bakı: «AzAtaM», 2004; Əliyeva İ. El anası- Əzizə Cəfərzadə. Bakı: Elm, 2001; Əliyeva N. Anar-şəxsiyyət və sənətkar. Bakı: Təhsil, 1999; Paşayeva N. İnsan bədii tənqid obyektinə kimi. Bakı: «XXI»- Yeni Nəşrlər evi, 2003; Zeynallı A. Qüdrətli sənətkar. Bakı: BSU, 2001 və s.

³ Cabbarlı N. Psixologizmə meylin nəticələri (2006-cı ildə dərc olunan nəsr əsərləri əsasında) // «Azərbaycan» jurnalı, 2008, №2, s. 178-184; Hüseynov A. Nəzmimiz və keçmişimiz (I məqalə). // «Azərbaycan» jurnalı, 1982, №9 s. 108-112; Quliyev V. Nəsrimiz və tariximiz. // «Azərbaycan» jurnalı, 1984, №4, s. 164-176; Mirəhmədov Ə. Nəsrin şeiriyyəti. // «Azərbaycan» jurnalı, 1979, №4, s. 189-192; Şəmsizadə N. Bədii uralıq – elmi dərinlik. // «Azərbaycan» jurnalı, 2008, №5, s. 14-19 və s.

⁴ Məmmədli C. Çağdaş Azərbaycan nəsrinin inkişaf meylləri. Bakı: BDU, 1998; Məmmədova C. Sənətkar gözü, nəsrin sözü. Bakı: Yazıçı, 1990; Məmmədov C. Nəsrimiz, düşüncələr, axtarışlar. Bakı: Yazıçı, 1984 və s.

Azərbaycan nəsrinin bədii sənətkarlıq məsələləri kontekstində povestlər də təhlil obyektinə çevrilmişdir.¹

Bakı Dövlət Universitetinin Müasir Azərbaycan ədəbiyyatı kafedrasının ali məktəblərin humanitar fakültələri üçün hazırlamış olduğu iki cildlik «Müasir Azərbaycan ədəbiyyatı» (2007) adlı dərslikdə də müxtəlif ədəbi mərhələlərin bədii nəsr nümunələri təhlil olunarkən povest janrında qələmə alınmış bədii örnəklərə müəyyən qədər yer verilmişdir.

Çağdaş Azərbaycan nəsrinin müxtəlif problemlərinə və şəxsiyyətlərinə həsr olunmuş dissertasiya işində bu və ya digər şəkildə povest janrı da tədqiqat obyektinə çevrilmişdir.²

Bütün bu tədqiqatlara baxmayaraq indiyədək bəhs olunan dövrün Azərbaycan povestləri bədii sənətkarlıq müstəvisində sistemli şəkildə araşdırılmamışdır. Müdafiəyə təqdim olunan dissertasiya işi məhz bu zərurətdən yaranmışdır.

İşin praktik əhəmiyyəti. Dissertasiya işi praktik əhəmiyyətə malikdir. Onun nəticə və materiallarında ədəbi tənqid, ədəbiyyatşünaslıq, ədəbiyyat nəzəriyyəsi və s. məsələlərə həsr olunmuş tədqiqatlarda qaynaq kimi istifadə edilə bilər.

Dissertasiya işi metodoloji aspektləri, təhlil istiqamətləri, nəzəri yanaşma və araşdırma formulları baxımından sonrakı dövrün tədqiqatları üçün elmi-nəzəri əhəmiyyət daşıyır.

Tədqiqat işindən həmçinin müxtəlif ali məktəblərin humanitar fakültələrinin bakalavr və magistr pillərində ümumi və xüsusi kursların tədrisində yardımçı vəsait kimi istifadə edilə bilər.

¹ Гаджиев А. Поэтика современной прозы. Баку, «Мутарджим», 1997

Мüasir Azərbaycan ədəbiyyatı. II cild. II cild. Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2007.

² Bayramova N. Müasir nəsrin janr və poetika axtarışları. Filologiya elmləri namizədi alimlik dərəcəsi almaq üçün təqdim olunmuş dissertasiya. Bakı, 2006; Əfəndiyev E. Ədəbiyyatda tarix və müasirlik problemi (Azərbaycan ədəbi-tarixi prosesinin nəzəri tədqiqi əsasında). Filologiya elmləri doktoru alimlik dərəcəsi almaq üçün təqdim edilmiş dissertasiya. Bakı, 1997; Əliyeva N. 60-80-ci illər Azərbaycan nəsrinin qəhrəman və üslub axtarışları, Filologiya elmləri doktoru alimlik dərəcəsi almaq üçün təqdim olunmuş dissertasiya, Bakı, 2003; Musayeva F. Anarın bədii nəsrində xarakter problemi. Filologiya elmləri namizədi alimlik dərəcəsi almaq üçün təqdim olunmuş dissertasiyanın avtoreferatı. Bakı, 2004 və s.

Dissertasiya işi yalnız tənqidçi və ədəbiyyatşünaslar üçün deyil, həmçinin ədəbiyyat nəzəriyyəsi və poetika problemlərini araşdıran tədqiqatçılar üçün də əhəmiyyət daşımaqdadır.

Dissertasiyanın nəzəri-metodoloji əsası. Dissertasiya işinin tədqiqi ədəbi-elmi, nəzəri-kulturoloji irsə yanaşmada tarixilik prinsipinə ardıcıl şəkildə riayət olunması əsasında həyata keçirilmiş, bu zaman əsas etibarilə müqayisəli təhlil metoduna üstünlük verilmişdir. Əsərin yazılmasında müasir ədəbiyyatşünaslığın nəzəri-estetik müddəaları başlıca çıxış nöqtəsi olmuş, analogi tədqiqatların təcrübə və nəticələrindən istifadə edilmişdir.

Dissertasiyanın aprobasiyası. Dissertasiya işi AMEA-nın Nizami adına Ədəbiyyat Muzeyinin nəzdində fəaliyyət göstərən Problem Şurada qeydiyyatdan keçmiş, Təfəkkür Universitetinin Azərbaycan ədəbiyyatı kafedrasında hazırlanaraq yerinə yetirilmişdir. Tədqiqatın nəticələri respublikada çıxan müxtəlif məcmuə, toplu və jurnallarda («Elmi axtarışlar», «Dil və ədəbiyyat», «Filologiya məsələləri» və s.) və xaricdə dərc olunmuş məqalələrdə, habelə elmi konfranslarda oxunmuş məruzə və çıxışlarda öz əksini tapmışdır. Tədqiq edilən mövzu ilə bağlı müəllifin ayrıca monoqrafiyası da nəşr olunmuşdur.

Dissertasiyanın strukturu. Dissertasiya işi giriş, üç fəsil, nəticə və ədəbiyyat siyahısından ibarətdir.

TƏDQIQATIN ƏSAS MƏZMUNU

«Giriş»də mövzunun aktuallığı əsaslandırılır, tədqiqatın obyektı, predmeti, məqsəd və vəzifələri, işlənmə dərəcəsi müəyyənləşdirilir, tədqiqatın elmi yeniliyindən, metod və mənbələrdən, nəzəri və praktik əhəmiyyətindən bəhs edilir, işin aprobasiyası və quruluşu barədə məlumat verilir, mövzunun tədqiqi vəziyyətinə diqqət yetirilir.

Dissertasiyanın iki yarım-fəsildən ibarət olan birinci fəsli «Azərbaycan povestləri mövzu və problemaıka axtarışları kontekstində» adlanır. «Mövzu-mündəricə və süjet-kompozisiya yeniliyi» adlanan birinci yarım-fəsildə povestlərdə mövzu, süjet və kompozisiya problemi araşdırılır. XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı yeni janrların yaranması, mövcud olanların isə yeni forma çalarları kəsb etməsi ilə əlaqədardır. Bu mülahizəni povest janrına da şamil etmək mümkündür. Həqiqətən, yeni əsrin ilk onilliyində povest janrı xüsusi inkişaf yolu keçmiş, janrın xeyli sayda maraqlı, bədii cəhətdən kamil örnəkləri yaranmışdır. Həmin dövrdə qələmə alınmış povestləri mövzu və problematika baxımından aşağıdakı kimi təsnif etmək olar: a)

Tarixi mövzuda qələmə alınmış povestlər; b) İctimai-siyasi mövzulu povestlər; c) Dağlıq Qarabağ müharibəsi mövzusunda yazılmış povestlər; ç) Məhəbbət mövzusunda yazılan povestlər; d) Mənəvi-əxlaqi problemlərə həsr olunmuş povestlər; e) Sənədli-publisistik povestlər.

Məlum olduğu kimi, hər hansı janrda qələmə alınmış nəsr əsərinin bədii səviyyəsini şərtləndirən ilkin amillərdən biri mövzu seçimi ilə bağlıdır. Yazıçı yaşadığı dövrün, mühitin problemlərinə bələd olmadan cəmiyyəti narahat edən mövzularda ciddi sənət örnəyi yarada bilməz. Digər tərəfdən, mövzu seçimi bilavasitə yazıçının bədii zövqü və müşahidə qabiliyyəti ilə bağlı olduğundan bu amil onun yaradıcılıq istedadını üzə çıxaran cəhətlərdən biri kimi maraq doğurur. Bədii mətnin tamlığı üçün mövzu seçimi və süjet qurma məharəti ilə yanaşı, tipiklik amilinin gerçəkləşdirilməsi zəruri şərtlərdən biridir. Məhz tipik hadisələrdən qaynaqlanan, tipik obraz və xarakterləri əhatə edən bədii nəsr nümunələri janrın sənətkarlıqla bağlı tələblərinə cavab verə bilər.

«Özündən sonra gələn nəslin nümayəndələri tərəfindən Azərbaycan nəsrində yeni prosesin müjdəçisi kimi qiymətləndirilən»¹ İsa Muğannanın «Qırx kisə qızıl» povestinin mövzusu İkinci Dünya müharibəsindən sonra Azərbaycan kəndində cərəyan edən hadisələr üzərində qurulmuşdur. Baş qəhrəman Zahidin təhkiyəsində təqdim olunan povestdə avtobioqrafik elementlər qabarıqlığı ilə diqqəti cəlb edir. Povestdə real, tarixi faktlarla uydurulmuş əhvalatlar bir-birini əvəz etməkdə, tamamlamaqdadır. Povestdə 1948-ci ildə Ermənistandan Azərbaycan türklərinin kütləvi şəkildə köçürülməsi hadisəsi, bu hadisənin arxasında dayanan məkrli siyasət real cizgilərlə təsvir olunmuşdur. Əsərdə bir tərəfdən Mir Cəfər Bağirovla müharibədən orden və medallarla qayıtmış Uğur arasında gərgin hadisələrlə müşayiət olunan konflikt, digər tərəfdən Zahidlə Nəsimə arasında məhəbbət süjeti maraqla işlənilmişdir.

Yazıçı povestin süjet xəttinə «Aşırı Qərib və Şahsənəm» dastanından əlavə etdiyi folklor süjeti ilə hadisələrin kompozisiyasını mürəkkəbləşdirmiş, əsərin tipikliklə bağlı sərhədlərini xeyli dərəcədə genişləndirmiş, habelə bədii mətni didaktik element və ştrixlərlə zənginləşdirmişdir.

«Cavid ömrü» kino-povestində Anar şair- dramaturqun həyat və mübarizə yolunun canlı mənzərəsini yaratmaq məqsədilə onun əsərlərindən yetərincə bəhrələnməmişdir. Dövrün ruhunun tutulması, müraciət etdiyi mövzuya dərinlikdən bələdlik, fakt və hadisələrin müasirlik zəminində ümumi-

¹ Muğanna S. İsa Muğannanın sənət möcüzəsi. Bakı: Elm, 2000, s. 112

ləşdirilməsi «Cavid ömrü» kino-povesti üçün səciyyəvi olan bədii keyfiyyətlərdəndir.¹ Böyük mütəfəkkirin zəngin yaradıcılığının təməlində dayanan türkçülük və tanrıçılıq məfkurəsi, bəşəri dəyərlərə tapınma, bənzərsiz sənətkarlıq manerası və nəhayət, sovet siyasi rejimin qurbanına çevrilməsi müəllifin bu mövzuya müraciətini şərtləndirən əsas səbəblərdəndir. Povestdə Hüseyn Cavidin günahsız yerə repressiya olunması ilə bağlı səhnələr geniş yer almışdır.

Orxan Fikrətoğlunun «On ikinci nəğmə» povestinin süjeti iki obrazın – qız və kişinin qarşılıqlı münasibətlərindən doğan hiss, həyəcan və iztirab üzərində qurulmuşdur. Kənddə, yoxsul bir daxmada tənha yaşayan qızın burada insana xoşbəxtlik gətirə biləcək həyan araması ağlasığmazdır. Ona görə də qızın kəndin yanından keçən qatarlardan savayı heç nəyə ümidi yoxdur. Yazıçı onun bu istəyini qatar səslərinə olan həssas münasibəti ilə əks etdirməyə çalışır.² Qarlı bir qış axşamı qız qatardan yıxılmış, hərəkət edə bilməyən bir kişini evinə gətirir, onun yaralarına məlhəm qoyaraq sağaldır. Kişi çox eybəcər və xeyli yaşlı olsa da, qız tədricən ona isinişməyə başlayır və taleyini qatarın gətirdiyi bu xoşbəxtliyə bağlayaraq yaşayır. Yazıçı qızın öz sevgisini itirmək qorxusunu real, inandırıcı cizgilərlə əks etdirmişdir.

Birinci fəslin «**İdeya aktuallığı, müasirlik və bədii ümumiləşdirmə**» adlı ikinci yarımfəslində 2001-2010-cu illərdə yaranan Azərbaycan povestlərinin ideya-problematika müasirliyinin bədii sənətkarlığın aparıcı komponentlərindən biri kimi dəyər daşdığı vurğulanır. Məlum olduğu kimi, sovet siyasi rejimi dönməndə bədii əsərlərdə ideya-problematika məsələsi ideoloji kontekstdə dərk olunduğundan istər yaradıcılıq, istərsə də təhlil prosesində də bu amilin qabardılmasına çalışılmışdır. Məhz bu səbəbdən ideya-problematika məsələsi poetika müstəvisində deyil, daha çox dövrün ideologiyaya söykənən yaradıcılıq fonunda öyrənilmişdir. Milli-nəzəri kontekstə söykənən yeni baxışların ortaya çıxması ideya-problematika məsələsini bir zamanlar bağlı olduğu ideoloji çərçivədən xilas etmişdir.

«Çağdaş nəsrimizdə M.S.Ordubadidən sonra tarixi romanlar ustası kimi tanınan Əzizə Cəfərzadənin³ «Bəla» povestinin özünəməxsusluğu bədii sənətkarlığın müxtəlif aspektlərini əhatə etməklə yanaşı, həmçinin

¹ Anar. Cavid ömrü (kino-povest). «Azərbaycan» jurnalı, 2005, № 5, s. 6-44

² Fikrətoğlu O. Vaxt (hekayələr, povestlər, kinossenarilər). Bakı: Elm, 2008, s. 191

³ Əliqızı A. Yazıçının şəxsiyyət və bədii həqiqət axtarışları. // Müasir ədəbiyyat məsələləri. I kitab. Bakı: Elm və təhsil, 2010, s. 112

qaldırılan problemin günün tələbləri səviyyəsində işlənilməsi ilə şərtlənir. Ə.Cəfərzadə bütün məqamlarda yalnız mənsub olduğu xalqa bağlı olmuş, onun tarixini və bu günü qələmə almış, vətənin və millətin problemləri və idealları ilə nəfəs almışdır. Yazıçının fəaliyyətinin əsas qayəsi vətənin qaranlıqlar içərisində itən, gizlədilən, yasaq edilən tarixinə işıq tutmaq, aydınlatmaqdır. Bu mənada Əzizə Cəfərzadənin yaradıcılığına millilik ruhu hakimdir. Tarixi mövzuda qələmə alınmış «Bəla» povestində müəllif Məhəmməd Xudabəndənin xanımı Məhdi-Ülyanın İrani farslaşdırmaq uğrunda apardığı mübarizələri və bu siyasətin acı nəticələrini ön plana çəkmiş, hadisə və əhvalatları bir kontekstdə aşkarlamağa çalışmışdır. Povest digər süjet xəttini təşkil edən Həməzə Mirzə ilə Əsmə xanım arasındakı məhəbbət sünni-şiə məzhəbinin təsiri altında faciə ilə nəticələnir.

Müəllif Məhdi-Ülyanın xarakterindəki mürəkkəblikləri üzə çıxarmaq üçün öz qəhrəmanını fərqli situasiyalarda canlandırır. Yazıçı onu doğma övladının qətl mərasimində belə qururunu, dəyanətini itirməyən, düşmənin qarşısında əyilməyən bir şəxs kimi təsvir edir.

Prof. Y.Axundlu «Bəla» povestinin ideya-problematika müasirliyini səciyyələndirərək yazır: «Xalqın, xüsusən ziyalıların ölkənin taleyinə biganə münasibəti, özünün şəxsi marağını ümummilli mənafeədən üstün tutması, baş verən hadisələrə susmaqla «cavab» verməsi faciədir, bəladır. Əsərin süjetində məhz bu faciənin səbəb olduğu dəhşətlər əsas yer tutur. Elə bu məziyyətinə görə də tarixi mövzuda qələmə alınmış povest olduqca aktualdır və müasir dövrümüzə səsləşir».¹

Əlisə Nəcətin tarixi mövzuda qələmə aldığı «Rza xan» povestinin mərkəzində Rza xanın həyatı dayansa da, müəllif bütövlükdə Azərbaycanın Güneyində – İran imperiyasında yaşayan soydaşlarımızın taleyini diqqət mərkəzinə çəkmişdir. Müəllif Qəzvində kazarmada adi mehtər işləyən Rza Pəhləvinin Əhməd Şah Qacarı devirərək hakimiyyətə gəlməsində ingilislərin və rusların oynadığı rolunu faktlarla izləmişdir.

Yazıçı povestdə bəzi məqamlarında hadisə və əhvalatların epik təsvirini canlandırır, bəzən isə dövrün tarixi-siyasi prosesi haqqında publisistik şəkildə düşüncələrini əks etdirir. «Rza xan» povestində yazıçı əsas diqqəti baş qəhrəman kimi canlandığı Rza Pəhləvinin xarakter cizgilərinin yaradılmasına yönəlmişdir. Bütövlükdə dolğun təsvir olunan bu obrazın adı mehtərdən şahlığa qədər uzanan karyerasının təməlinə dayanan şərtləri yazıçı bədii məntiqin gücü ilə əks etdirməyə çalışmışdır.

¹ Axundlu Y. Ədəbi yaddaşdan səhifələr. Bakı: «Adiloğlu» nəşriyyatı, 2002, s. 36

Ə.Nicat yalnız tarixi hadisələri əks etdirməklə kifayətlənmir, eyni zamanda, müraciət etdiyi dövrün şəxsiyyətlərinin düşüncə, fikir və istəklərini müasirlik kontekstində canlandırmaq məramı izləyir. Bu isə nəticə etibarilə qələmə alınan əsərin bədii kamilliyini şərtləndirmiş olur.

Yazıçı Elçin «Bayraqdar» povestində dövrün aktual məsələlərindən birinə – Dağlıq Qarabağ faciəsinə diqqəti yönəltməklə kifayətlənməmiş, həmçinin bu problem kontekstində bədii cəhətdən kamil bir əsər ortaya çıxara bilmişdir. Y. Qarayevin «Səhnəmiz və müasirlərimiz» kitabında yazdığı kimi, «müasirlik- müasir epoxanın inkişaf qanunauyğunluğunu açmağa kömək edən hər şey deməkdir. Zəmanənin, dövrün böyük problemlərinə və böyük mübarizələrinə nüfuz etmədən müasirliyə yüksək səviyyədə xidmət etmək çətindir».¹ Həqiqətən, bütövlükdə müasirlik bədii əsərin mahiyyətində gerçəkləşən estetik komponent kimi özünü büruzə verməli, bu kontekstdə dərk olunmalıdır. Elçinin «Bayraqdar» povestinin müasirliyi onun müasir mövzuda yazılması ilə deyil, burada qaldırılmış olan problemin mahiyyətində özünü büruzə verməkdədir.

Bəhs olunan dövrdə bütövlükdə Azərbaycan nəsrində, o cümlədən povest janrında qələmə alınmış bədii örnəklərdə Qarabağ probleminə həssas münasibətin qabardıldığı özünü büruzə verməkdədir. Tənqidçi E. Mehrəliyev yazır: «Qarabağ faciəsinin dözülməz məşəqqətlik panoramı, qaçqın və köçkünlərin doğma yurd-ocaq təşnəsi incə psixoloji duyğu, cizgi və məqamlarla, nəinki sözün, ifadənin, hətta durğu işarələrinin belə verə biləcəyi imkanlardan özünəxas yaradıcılıq məharəti ilə istifadə edilməklə əks etdirilir».²

«Əsirlər» və «Qoca» adlı 2 hissədən ibarət olan Elçin Hüseynbəylinin «Qurdun şərqisi» povestində süjet boyu yazıçı Qarabağ müharibəsinin yalnız faciələrini deyil, onun dərk olunmazlığını əks etdirməyə çalışmışdır. Povestdə müəllif ermənilərə əsir düşmüş qocanın düşüncələrini, hiss və həyəcanlarını təbii ştrix və lövhələrlə əks etdirməyə çalışmışdır. Öz həyatında əsir kimi xatirələrə dalan qocanın yaddaşından bütün keçmişi bir kino lenti kimi səhifə-səhifə gəlib keçir.³

Povestin mövzusunu təşkil edən hadisələr qəhrəmanın mənəvi aləminin gizliliklərini üzə çıxarmaqda təkanverici amil rolunu oynamış-

¹ Qarayev Y. Səhnəmiz və müasirlərimiz. Bakı: Azərbaycan Dövlət nəşriyyatı, 1972, s. 151

² Mehrəliyev E. Yazıçının yurd həsrəti. «Azərbaycan» jurnalı, 2008, №5, s.20

³ Hüseynbəyli E. Balıq-adam. Bakı: «Adiloğlu» nəşriyyatı, 2003

dır. Povest yazıcının bütün digər əsərlərindən milli ruhu, vətəndaşlıq yanğısının qabarıqlığı ilə seçilir. İbrətamiz finalı ilə seçilən «Qurdun şərqisi» povestində yazıçı Azərbaycan xalqının Qarabağdakı məğlubiyyətinin arxasında gizlənən intiqam ehtirasını əks etdirməyə çalışmış və bu istəyinə nail olmuşdur.

Mustafa Çəməninin «Ruhların üsyanı» povestinin ideya-problematika özəlliyi hər şeydən əvvəl, ənənəvi məsələlərə orijinal səpkidə yanaşma tərzilə bağlıdır. Müəllifin hadisə və əhvalatları təqdim etmək üçün seçdiyi orijinallıq mövzu ilə yanaşı, povestin süjet və kompozisiyasında özünü göstərir. Povestin qəhrəmanı Qarabağ qaçqını Mətləbin normal ev-eşiyi, ailəsini dolandırmaq üçün normal şəraiti olsa da, özünü rahat hiss etmir, çünki tarixi torpaqların işğal olunması ilə barışa bilmir.¹ Bütövlükdə əsərdə təsvir olunan hadisələr başdan-başa millətin zəngin keçmişi ilə bərbad olmuş bu günü arasında müqayisələr fonunda canlandırılmışdır.

Dissertasiyanın «**Povestlərdə mövzunun bədii həllində konflikt və xarakter problemi**» adlanan II fəslində göstərilir ki, nəsrə bədii münəqişə və qəhrəman problemi yazıcının ustalığını, peşəkarlığını, sənətkarlıq məharətini əks etdirən ən mühüm amillərdən biridir. «**Müasir qəhrəman sosial-siyasi ziddiyyətlər axarında**» adlanan yarımfəsildə İ. Muğannanın «Sürgün» və «Dan ulduzu», Anarın «Ağ qoç, qara qoç», S. Azərin «Mən DTK təcridxanasında yatmışam», Ə. Əhmədovanın «Bir məhəbbət burulğanı», F. Qocanın «Qarlı, qanlı qərənfillər» və s. ədəbi örnəklərdəki sosial-siyasi konfliktlər araşdırılır.

İsa Muğanna «Sürgün» povestində müharibədən sonrakı dövrdə Azərbaycan kəndində baş verən hadisə və əhvalatları əsas mövzu obyekt kimi seçmiş, obrazların xarakterləri bu müstəvidə aşkarlanmışdır. Povestdə kolxoz iclasında baş verən söhbət nəticəsində Sibirə sürgün olunan insanların taleyindən bəhs edilir.² Müəllif o dövrdə baş verən adi bir hadisə nəticəsində insanların sorğu-sualsız, mühakiməsiz həbs edilməsinin, sürgünə göndərilməsinin təməlinə sosializm, kommunizm adı altında fəaliyyət göstərən, əslində isə insanlığa qənim kəsilən despotik rejimin dayandığını göstərməyə çalışmış və bu məqsədinə nail olmuşdur.

2 Çəməni M. Ruhların üsyanı (povest). «Azərbaycan» jurnalı, 2008, №5, s.99-134

² Muğanna İ. Seçilmiş əsərləri. 6 cildə. II cild. Bakı: «Avrasiya press» nəşriyyatı, 2009

Anarın «Ağ qoç, qara qoç» povesti bəzi tədqiqatlarda roman kimi təqdim olunsada, əslində əsərin janrı müəllif tərəfindən «utopik və antiutopik nağıllar» kimi müəyyənləşdirilmişdir. Həcm baxımından isə əsər daha çox povest janrının tələblərinə uyğun gəldiyindən onun bu kontekstdə dəyərləndirilməsi daha münasibdir. Müəllif əsərdə «Məlikməmməd» nağlının süjetini “olduğu kimi təkrarlamamış, sadəcə adı çəkilən folklor abidəsinin motivləri fonunda şərti metaforizmin üslub örtüyünə bürünərək cəmiyyətin siyasi həyatının fərqli təzahürlərini bütün dolğunluğu ilə canlandırmağa çalışmışdır”.¹

Əsərin I hissəsində yazıçı xəyallarının utopiyasındakı, II hissəsində isə antiutopiya obyektı olan doğma vətəni Azərbaycanı təsvir etmişdir. Nağıl kimi təqdim edilən əsər elə nağıl süjetinin üzərində qurulub və bu iki hissə çılpaq həqiqətlərin, bir çox siyasi proseslər, cəmiyyət, dövlət və hakimiyyətlə bağlı düşüncələrin, həmçinin mədəniyyətimiz haqqında fikirlərin söylənilməsi üçün vasitə rolunu oynayır.²

Əsərdə fərqli, bir-birini rədd və inkar edən məqamlar qarşılaşdırılmış, toqquşdurulmuş, təsvir olunan hər şey təzadlar kontekstində canlandırılmışdır. Müəllif bəhs olunan çətinliklərdən millətin iradəsi ilə çıxıbilməyin mümkünlüyünü vurğulayır və əsərin sonunda bu fikrini daha açıq şəkildə ifadə edir.

Povesti rəmzlər və simvollar kontekstində dəyərləndirən N.Cəfərovun fikrincə, «Anarın «Ağ qoç, qara qoç»u siyasi nağıllardır və bu nağıllardakı «Birləşmiş Azərbaycan Respublikası» siyasi metaforası bizim tarixi ideallarımızın ifadəsi, əsrlərlə aparılmış xarici (və daxili) mübarizələrin, mücadilələrin başlıca məqsədi kimi olduqca gözəldir».³

Fikrət Qoca «Şəhidlər silsiləsindən» qələmə aldığı «Qarlı, qanlı qərənfillər» əsərinin janrını «gerçək povest» kimi müəyyənləşdirmişdir.⁴ Mövzusu 1990-cı ilin 20 Yanvar faciəsindən alınmış əsərdə tarixi şəxsiyyətlərin bədii surətləri yaradılmışdır.

«Qarlı, qanlı qərənfillər» povestinin finalı İlhamla Fərizənin ölümü ilə tamamlansa da, əsərdə pessimist əhval-ruhiyyə hiss olunmur. Əksinə,

¹ Müasir Azərbaycan ədəbiyyatı. İki cildə. II cild. Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2007, s. 490

² Cəbbarlı N. Yeni nəsil ədəbiyyatı-2. Bakı: «Qanun» nəşriyyatı, 2008, s. 51-52

³ Cəfərov N. Anar. Bakı: «AzAtam» nəşriyyatı, 2004, s. 14

⁴ Qoca F. Qarlı, qanlı qərənfillər (gerçək povest). «Azərbaycan» jurnalı, 2003, №1, s.19-37

sevgilisi İlhamın düşmən gülləsinə tuş gəlməsindən sonra Fərizənin özünü öldürməsi çağdaş cəmiyyətin əxlaqi dəyərlərində yeni bir səhifənin başlanğıcı kimi mənalanır. Günahsız xalqın qanına qəltan edilməsi, rus ordusunun vəhşilikləri istər yazıçı təhkiyəsində, istərsə də obrazların mühakimələrində sənətkarlıqla təqdim olunmuşdur.

Hüseyn Abbaszadənin «Zinger əhvalatı» povestində təsvir olunan hadisələr müharibə dövrünün ab-havası ilə qaynayıb-qarıssa da, müəllif əsas diqqəti bu böyük faciənin insanların xarakterlərində buraxdığı izlərin aşkarlanmasına yönəltmişdir. Povestdə süjetin Zinger tikiş maşını fonunda cərəyan edən hadisələrlə müşayiət olunması bədii priyom funksiyası daşımaqdadır. Əsərin finalında Həsən maddi çətinlik ucbatından tikiş maşınını yenidən bazara çıxaran qadının evini öyrənərək onunla görüşmək, yardım etmək qərarına gəlir, ancaq qadının öldüyünü eşidəndə böyük sarsıntı keçirir. Povestdə bədii konflikt sosial müstəvidə aşkarlansa da, yazıçı mənəvi-əxlaqi dəyərlərə xüsusi diqqət yetirir.

Bu fəslin «**Mənəvi-əxlaqi dəyərlər və obraz yaradılmasının özünə-məxsusluğu**» yarım fəslində povestlərimizin bədii konfliktlərin mənəvi-əxlaqi müstəvidə canlandırılması öz əksini tapır. Sovet siyasi rejiminin çöküşündən sonra ədəbi prosesdə mənəvi-əxlaqi dəyərlərin canlandırılması, bərpa edilməsi istiqamətində addımlar atılması, həmçinin mənəviyyat faktorunun aparıcılığının təmin olunmasına çalışılması fonunda gerçəkləşməkdədir.

Məhəbbət mövzusunda qələmə alınmış «Bülbül və gül» povestində Əlisa Nicat hökmdar Toğrul şahın gəncləşmək ehtirasını canlı bədii lövhələrlə canlandırmaq məramı izləmiş və bu niyyətinə əsas etibarilə nail olmuşdur. Gənclik illərinin sevgisi ilə yeni bir dünyaya qovuşan Toğrul şahın hiss və həyəcanları, hakimiyyət ehtirasına ömrünü, həyatını, xoşbəxtliyini qurban verməsi canlı təsir bağışlayır.

Prof. V.Sultanlı povestlə bağlı qənaətlərini belə yekunlaşdırır: «Bülbül və gül» siyasətlə, fəlsəfənin, tarixiliklə müasirliyin qovuşduğu, bir-birini tamamladığı orijinal məzmunu malik bir əsərdir. Təsvir olunan hadisələrin üst qatında əbədi zəbt olunmuş hakimiyyətin yoruculuğundan, yeknəsəkliyindən bezən hökmdarın gəncləşmək ehtirası dayanırsa, alt qatında isə əslə, ilkinliyə qayıdış amalı gizlənir. Povest zaman və məkanca günümüzün hadisələri ilə uyuşmaqdadır. Lakin təsvir olunan əhvalatların

toxumasında zamansızlığa (əbədilik anlamında) və məkansızlığa (bəşərilik anlamında) bağlanan ilmələr özünü göstərməkdədir».¹

Əlisa Nicatın «Bülbül və gül» povesti tarixi çaralarla zəngin olsa da, burada tarix şərti səciyyə daşıyır və daha çox müasir dövrün problemlərinin canlandırılması missiyasına xidmət edir. Əsərdə təlqin olunan qənaətə görə, insan öz taleyinə yazılmış xoşbəxtliyini dünyanın var-dövlətinə və vəzifə hərisliyinə qurban verməməlidir. Maddi sərvət insan həyatına firavanlıq gətirsə də, onu sözün həqiqi mənasında xoşbəxt etməyə qadir deyildir.

Qılman İlkinin «Kür qırağında» povestinin bədii konflikti mənəvi-əxlaqi problemlər fonunda aşkarlanmaqdadır.² İki gənc arasında yaranan saf, təmiz sevgini yazıçı özünəməxsus «cizgilərlə» canlandırmağa çalışmışdır. Əsərdə mənəvi-əxlaqi dəyərlərə zidd olan məqamların təsviri yazıçının yalnız təsvir etdiyi obrazların xarakterinə deyil, bütövlükdə insan psixologiyasına, əxlaq və davranış qaydalarına bələd olmadığını göstərir.

Yazıçı Əlabbasın «İkinci oğul» povestində çağdaş cəmiyyət üçün səciyyəvi olan əxlaqsızlıq, mənəvi dəyərlərin aradan qalxması, xəyanət, yalançılıq, inamsızlıq, ümitsizlik və s. kimi cəhətlər bədii təsvir obyektinə çevrilmiş, bədii münəqişə də bu problemlər üzərində qurulmuşdur.³ Povestin qəhrəmanları arasında konfliktin müsbət qütbünün təmsilçiləri yoxdur, bütün obrazlar istinasız şəkildə mənfi dəyərlərin daşıyıcıları kimi təqdim olunmuşdur. «İkinci oğul» povestinin sonunda Məzlum onun qeyrətsizliyinin sonuncu şahidi olan tələbəlik illərinin dostu Möhübü aradan götürmək istəyir. Povestdə hadisələrin gedişində finalın nə şəkildə tamamlandığı aydın olmur və oxucu qərarlılıq içərisində çırpınan qəhrəmanın taleyi haqqında heç bir məlumat ala bilmir.

Dissertasiyanın «**Povestlərdə janr və üslub axtarışları**» adlanan **III fəslində** göstərilir ki, bədii nəsrin sənətkarlıq məsələlərinin şərhində ən mühüm faktorlardan biri də janr, forma və üslub axtarışları ilə bağlıdır. Hər bir əsərin bədii strukturunun təməlinə dayanan bu amillər nəzərə alınmadan sənətkarlıq məsələlərinin bütöv şəkildə təhlil obyektinə çevrilməsi mümkün deyildir. Çünki janr, forma və üslub axtarışlarının bilavasitə poetika problemi ilə yanaşı, həmçinin yaradıcılıq fəaliyyəti ilə də qarşılıqlı şəkildə bağlıdır. 2001-2010-cu illərdəki Azərbaycan povestləri bu

¹ Sultanlı V. Nəsrimizdə yeni söz. // «Hürriyyət» qəzeti, 23 yanvar, 2003, № 17

² İlkin Q. Kür qırağında (povest). «Azərbaycan» jurnalı, 2008, №3, s.99-127

³ Əlabbas. Qaraqovaq çölləri. Bakı: «Adiloğlu» nəşriyyatı, 2010

baxımdan keyfiyyət dəyişikliklərinə uğramış, yeni yaradıcılıq uğurlarının qazanılmasında aparıcı funksiya daşımışlar.

«**Janrın fərqli forma təzahürləri**» adlanan **I yarımfaslında** bu aspekt bir tərəfdən ayrı-ayrı yazıçıların fərqli janrlara müraciətinin intensivliyi ilə səciyyələnsə, o biri tərəfdən povestin bir janr kimi bədii çeviklik qazanmasının spesifikasiyasını müəyyənləşdirir. Janr problemi bədii yaradıcılığın digər komponentlərinə nisbətən daha stabil, qeyri-çevik keyfiyyətə malikdir. Ə.Mirəhmədov janr haqqında mülahizələrini belə ifadə etmişdir: «Janr müasir ədəbiyyatşünaslıqda müxtəlif mənalarda işlənən termin; a) epos, lirika və dramaturgiya kimi ədəbi növlərə verilən ad (epik janr, lirik janr, dramaturji janr); bədii əsərin kompozisiya cəhətdən təşkil olunmasının tarixən qərarlaşmış forması, möhkəmlənərək müəyyən ədəbi konstruksiyaya çevrilmiş məzmun; b) ədəbi növlərə aid şəkillər, məsələn, roman, poema, faciə və s. İkinci anlayış daha çox yayılmışdır. Terminin işlənilməsindəki bu müxtəlifliyə baxmayaraq janr dedikdə, ədəbiyyatın inkişaf tarixi ərzində varlığın təsvir edilən hadisələrindəki özünəməxsusluqla və sənətkarın onlara münasibətinin səciyyəsi ilə şərtlənib, əsərdə təkrar olunan kompozisiya quruluşu vəh- dəti nəzərdə tutulur».¹

Prof. R.Əliyevin qənaətinə isə «janr formaları milli spesifikasiyadan əlavə ədəbi epoxaların və üslubların cərəyanların təsirini də özlərində əks etdirirlər».² Bircə, ədəbiyyatşünasın bu doğru qənaəti janrın təkamülünü səciyyələndirən məqamların etiraf olunması baxımından maraqlıdır. Povestin həcm etibarına münasibliyi bir çox hallarda nəsrin digər janrlarından daha çox ona üz tutulmasını təmin edir.

Ə.Nicatin «Rza xan» povestində tarixiliklə müasirlik məharətlə qovuşdurulmuş, tarixi hadisələrin səciyyəvi məqamlarının çağdaş dövrün mövcud hadisələri ilə səsləşən aspektləri qabardılmışdır. Povestdə yazıçı tarixi hadisələri təsvir etməklə yanaşı, həmçinin müasir dövrün bəzi məqamlarını da həmin hadisələrə uyğun şəkildə canlandırmağa çalışmışdır. Başqa sözlə, yazıçı tarixi hadisələri təsvir etməyinin əsas məramını müasir dövrün bəzi gerçəkliklərinə diqqəti yönəltməklə aşkarlamağa çalışmışdır.

S.Azərinin «Mən DTK-nın təcridxanasında yatmışam», M.Orucun «Son dayanacaqlardan biri», Balasadiğin «Dəniz ürəkli insan» povestlərinə sənədli nəsr nümunəsi baxımından diqqət yetirilməlidir. S.Azəri «Mən DTK-

¹ Ədəbiyyatşünaslıq. Ensiklopedik lüğət. / Tərtib edəni Ə.Mirəhmədov. Bakı: «Azərbaycan Ensiklopediyası» Nəşriyyat – Poliqrafiya birliyi, 1998, s. 87

² Əliyev R. Ədəbiyyat nəzəriyyəsi. Bakı: «Mütərcim» nəşriyyatı, 2008, s. 292

nın təcridxanasında yatmışam» əsərini «bioqrafik-sənədli povest» adlandırmaqla yanaşı, oxucuya müraciətlə qələmə aldığı müqəddimədə onu «povest -etiraf» kimi təqdim etmişdir.¹ Hər iki adın əsəri janr xüsusiyyətləri ilə səsləşdiyini qeyd etməklə yanaşı, povestin memuar ədəbiyyat örnəyi olduğu da nəzərdən qaçırılmamalıdır.

O.Fikrətoğlunun «miniatur povest» janrına aid ediləcək «Üçüncü günün adamı», «Yeddi» əsərləri ənənəvi janrın yeni çalarlarla zənginləşməsinin uğurlu örnəklərindən hesab edilə bilər. Müəllif istər forma, istərsə də süjet və kompozisiyanın qurulması baxımından ənənənin bizə bəlli olan qəliblərini ustalıqla uçuraraq əsəri novator çalarlarla zənginləşdirmişdir. Şərti metaforizmin bütün ştrix və elementlərini özündə ehtiva edən bu povestlərdə süni, saxta mücərrədçiliyin deyil, real, gerçək həyat hadisələrinin təsviri və təqdimi də müəllifin uğurlarını şərtləndirən amillərdən biri kimi səciyyələndirilə bilər.

Üçüncü fəslin «**Bədii dil fərdiyyəti və üslubi çalarlar» adlanan II yarım fəslində** göstərilir ki, dil və üslub baxımından özünəməxsus keyfiyyətə malik olmayan bədii əsər oxucunun marağını çəkmədiyi kimi, eyni zamanda ədəbiyyat tarixində də davamlı mövqeyə malik ola bilməz. Bədii dilin kamilləşməsi yalnız kamil bədii əsərlərlə gerçəkləşə bilər. Azərbaycanın xalq şairi B.Vahabzadənin fikrincə, «Əsl və böyük sənətin sirri izahı çətin gələn... sadəlikdə və bu sadəlik içindəki qeyri-adilikdədir».² Məhz bədii fikrin sadə şəkildə ifadə olunması hər bir sənət nümunəsinin oxunaqlılığını şərtləndirən amillər sırasındadır. Görkəmli yazıçı və ədəbiyyatşünas M.Cəlalin doğru qeyd etdiyi kimi: «Yazıçı elə bir dil ilə yaratmalıdır ki, o dil tamamilə və bütün elementləri ilə xalqa asan, anlaşılan və doğma olsun».³

Ayrı-ayrı tədqiqatlarda üslub «... dünyanın novatorcasına mənimsənilməsi»⁴, « onun daha çox fərdi səciyyə daşması»⁵, « sözə və obraza məna verməsi»⁶, « bədii ümumiləşdirməyə və ya şərti obraza yazıcının necə

¹ Azəri S. Mən DTK-nın təcridxanasında yatmışam (bioqrafik-sənədli povest). «Azərbaycan» jurnalı, 2002, №3, s.79

² Vahabzadə B. Gəlin açıq danışaq. Bakı: Azərbaycan Dövlət nəşriyyatı, 1989, s. 142

³ Mir Cəlal. Klassiklər və müasirlər. Bakı: Azərbaycan Dövlət nəşriyyatı, 1973, s.295

⁴ Хранченко М.Б. Творческая индивидуальность писателя и развитие литературы. М.: «Советский писатель», 1975, с. 147

⁵ Kabaklı A. Türk edebiyatı. Cilt 4, İstanbul, Türk Edebiyatı Vakfı yayınları, 2001, s. 267

⁶ Hacıyev A. Ədəbiyyat nəzəriyyəsi. Bakı: «Mütərcim» nəşriyyatı, 1996, s.320

yanaşdığını əks etdirməsi»¹ və s. kimi mülahizələr yer almaqdadır. Fikrimizcə, povestlərin səciyyələndirilməsi göstərir ki, mövcud bədii örnəklərdə başlıca olaraq aşağıdakı üslublardan bəhrələnilmişdir: a) epik-analitik üslub; b) lirik-psixoloji üslub; c) şərti-metaforik üslub; ç) sənədli – publisistik üslub.

Epik-analitik üslubun özünəməxsus çalarları İ.Muğannanın «Qırx kisə qızıl» pyesində diqqəti cəlb etməkdədir. Təsvir olunan hadisələrə soyuqqanlı münasibət, dövrün mənzərəsinin bədii təhlilində hadisələrin mahiyyətinə enmə bacarığı müəllifin yaradıcılığı üçün səciyyəvidir. Lakin povestdə epik-analitik, lirik-psixoloji və sənədli-publisistik üslubun bəzən bir-birini əvəz etməsi müəllifin yaradıcılıq üslubuna xas olan cəhətdir.

S.Azərinin «Mən DTK-nın təcridxanasında yatmışam» povestində cərəyan edən hadisələr bioqrafik detallara söykəndiyindən, canlı müşahidə, yaddaş və xatirə işığında təqdim olunduğundan burada publisistik üslubun çalarları qabarıq ifadə olunmaqdadır. Müəllif əsərdə epik-analitik və lirik-psixoloji üslubların imkanlarından bəhrələnsə də bu aspekt öləri səciyyə daşdığından sənədi-publisistik üslubu üstələyə bilməmişdir.

Şərti-metaforik üslubda qələmə alınmış O.Fikrətoğlunun «On ikinci nəğmə», «Üçüncü günün adamı» və «Yeddi» povestlərində müəllif realılıqla irrealılığı, gerçək hadisələrlə ola biləcəkləri məharətlə əlaqələndirə bilmiş, maraqlı, oxunaqlı bədii örnəklər yarada bilmişdir. Yazıcının yaradıcılığı üçün səciyyəvi olan bu məqam onun əsərlərinin bədii orijinallığını şərtləndirən amillərdən biri kimi çıxış edir. Tənqidçi-ədəbiyyatşünas Ş.Alışanlı yazır: «Orxan ezop dili ilə danışır, onun sözündə birbaşa deyim, çıpaq publisistika yoxdur. Orxan yaşadığımız zamanı, tarixi və gələcəyi metaforik bir tərzdə qavrayır, bədii dünyagörüşü metaforalar sistemi kimi formalaşır. Belə metaforik təfəkkürün dildə verbalizasiyası, əyaniləşməsi məqamında ana dilinin, milli bədii düşüncənin dərin qatlarına bələd olan fitri istedad sahibinin ifadə maneələri ilə rastlaşırıq».²

Elçinin «Bayraqdar» povestində bədii təhkiyənin fəlsəfi mühakimələrlə müşayiət olunması bəhs olunan əsərin məziyyətlərindən biri kimi dəyərləndirilə bilər. Həmin povestə «Kədərin yaratdığı əsər» adlı ön söz yazan AMEA-nın m.ü., prof. N.Paşayeva yazıcının üslubu ilə bağlı qənaətlərini belə ifadə edir: «Bir yazıçı kimi Elçinin üslubunu birmənalı

¹ Qasımov H. Müasir Azərbaycan ədəbiyyatında yaradıcılıq meyilləri. Bakı: «Elm» nəşriyyatı, 1998, s.91

² Fikrətoğlu O. Vaxt (hekayələr, povestlər, kinossenarilər). Bakı: Elm, 2008, s. 3-4

sərhəd çərçivəsində qiymətləndirmək çətindir. Onun bədii üslubu əslində üslublar sintezidir. Başqa sözlə desək, burada yağlı boya da, akvarel də, tuş da özünün kamil estetik sintezini tapmışdır. «Bayraqdar»ın timsalında bu estetik cəhət qabarıq şəkildə nəzərə çarpır».¹

Bu dövrdə qələmə alınmış povestlərimizdə dialoqlardan bədii priyom kimi bəhrələnməklə hadisə və əhvalatlara aydınlıq gətirilməsi, obrazların daxili-mənəvi dünyasının aşkarlanmasına çalışılması ciddi maraq doğurmaqdadır. Obrazların qarşılaşdırılması, «bədii münəqqişlərin aşkarlanması, təsvir olunan əhvalatlara aydınlıq gətirilməsi baxımından dialoqların zəruriliyi»² şübhə doğurmur. Qeyd edək ki, hadisə və əhvalatların daxili monoloqdan bəhrələnilməklə təqdim olunması yalnız obrazların mənəvi dünyasının aşkarlanmasında deyil, həmçinin əsərin oxunaqlığının təmin olunmasında mühüm rol oynayır.

Bu dövrdə yaranan Azərbaycan povestlərində xalq ədəbiyyatı nümunələrinə, o cümlədən bayatı, nəğmə, atalar sözləri və s. müraciət mövcud bədii əsərlərin dil-üslub çalarlarını xeyli dərəcədə zənginləşdirmişdir. Bəzi povestlərdə bayatı janrına epigraflar kimi müraciət olunmuşsa, bəzi povestlərdə isə müəllifləri dərd, kədər, iztirab ovqatını ifadə etmək üçün bayatı janrının imkanlarından istifadə etmişlər (Ə.Cəfərzadənin «Bəla» və İ.Muğannanın «Qırx kisə qızıl» povestləri).

Dissertasiyanın «Nəticə» hissəsində tədqiqatda əldə olunmuş başlıca elmi qənaət və mülahizələr aşağıdakı kimi ümumiləşdirilir:

1) 2001-2010-cu illərdə yaranan Azərbaycan povestləri özündən əvvəlki dövrün bədii nəsr fonunda formalaşmış, inkişaf etmiş və yeni təkamül mərhələsinə qədəm qoymuşdur. Əvvəlki onilliklərdən fərqli olaraq 2001-2010-cu illərdə yaranan Azərbaycan povestləri həcm baxımından xeyli dərəcədə yığcamlaşmış, bitkin forma xüsusiyyətləri əldə etmişdir. Uzun-uzadı təfərrüatçılıq, həcm genişliyi, mürəkkəb süjet xətlərinin qovuşuğu ilə müşayiət olunan bədii nümunələrə demək olar ki, təsadüf edilmir.

2) 2001-2010-cu illərdə yaranan Azərbaycan povestləri mövzu seçimi, süjet və tipiklik baxımından fərqlənməkdədir. Araşdırmaya cəlb olunan əsərlər göstərir ki, povestlərdə cəmiyyəti narahat edən ən mühüm məsələlərə toxunulmuş, problemin bədii həllinin çözülməsinə çalışılmışdır.

¹ Paşayeva N. Kədər yaratdığı əsər . // Elçin. «Bayraqdar» (povest və hekayələr). Bakı: «Qapp-poliqraf» nəşriyyatı, 2004, s.12

² Yeni Türk Edebiyatı (1839-200). III baskı, Ankara: Grafiker Yayıncılık, 2006, s.427

Həmçinin mövzu seçimi, süjet-kompozisiya və tipiklik məsələsi fonunda povestlərdə bədii sənətkarlığın bir sıra məqamları üzə çıxarılmışdır.

3) 2001-2010-cu illərdə yaranan Azərbaycan povestlərində müharibə, işsizlik, qaçqınlıq və köçkünlük, mühacirlik, məhəbbət, mənəviyyat mövzusunda da xeyli bədii nümunə mövcuddur. Ayrı-ayrı nasirlərin bu mövzularda qələmə aldığı əsərlər orijinal ifadə tərz, bənərsiz üslubu, dil özünəməxsusluğu ilə diqqəti cəlb etməkdədir.

4) 2001-2010-cu illərdə yaranan Azərbaycan povestləri ideya-problematika müasirliyi ilə əvvəlki dövrün bədii nümunələrindən seçilir. Bu hər şeydən əvvəl, bəhs olunan dövrdə ədəbi-estetik fikirdə ideya axtarışlarına xüsusi önəm verilməsindən qaynaqlanır. Bədii nəsrin digər janrları kimi, povestlərdə də ideya və problemlərin müasirliyi ön plana çəkilmişdir. Müstəqil dövlətçiliyə sahib olan, vahid yaradıcılıq metodunun məhdudiyyət və maneələrindən qurtulmuş bir toplumun düşüncə tərzinin ifadə olunması povestlərdə müxtəlif səpkidə özünü büruzə verməkdədir.

5) Bədii konfliktin sosial-siyasi müstəvidə aşkarlandığı povestlərdə çağdaş Azərbaycan cəmiyyətini narahat edən ən mühüm problemlər bədii təcəssümünü tapmışdır. Bu əsərlərdə daha çox ictimai-siyasi səbəblərdən qaynaqlanan problemlər bədii təcəssüm obyektinə kimi seçilmişdir. Ayrı-ayrı əsərlərdə qaldırılan problemlər bir tərəfdən bədii-publisistik formada, digər tərəfdən isə şərti-metaforik kontekstdə bədii həllini tapmışdır. Povestlərin bir qisminə sosial-siyasi problemlərin bədii mətnin alt qatında təzahür etməsi faktı da müşahidə olunmaqdadır.

6) 2001-2010-cu illərdə yaranan Azərbaycan povestlərində qələmə alınmış mövzular içərisində mənəvi-əxlaqi problemlərin aparıcı mövqelərdən birini tutması ilk növbədə milli ənənələrdən qaynaqlanmaqdadır. Azərbaycan ədəbiyyatında zaman-zaman əxlaqi dəyərlərin müstəsna əhəmiyyət kəsb etməsi problemin canlandırılmasında yeni çalarların üzə çıxmasını şərtləndirməkdədir. Ancaq bəhs olunan dövrün bədii nəsrində mənəvi-əxlaqi problemlərin təqdimi hədsiz dərəcədə çeşidli və polifonik mahiyyət kəsb etdiyindən onun eyni müstəvidə dəyərləndirilməsi mümkün deyildir. Belə ki, təhlilə cəlb olunan povestlərdə mənəvi-əxlaqi problemlər müxtəlif aspektləri və çalarları ilə bədii ifadəsini tapmışdır.

7) 2001-2010-cu illərdə yaranan Azərbaycan povestləri janr-forma baxımından özünəməxsus bədii keyfiyyətlərə malikdir. Bütövlükdə Azərbaycan povestlərinin janr baxımından təhlil edilməsi aşkar şəkildə göstərir ki, bu illərdə yeni-yeni mövzularda əsərlərin yaranması yalnız məzmun, mündəricə, ideya-problematika və üslub yeniliyi ilə sərhədlənməmiş, eyni

zamanda ədəbi janrın dinamikasına münasibətdə də axtarışların sürəkliliyi ilə şərtlənmişdir.

8) Ümumiyyətlə, bəhs olunan dövrdə qələmə alınana povestlər janr tipləri baxımından aşağıdakı kimi səciyyələndirilə bilər: tarixi povest; müasir mövzulu povest; miniatur povest; kinopovest; sənədli-publisistik povest; bioqrafik povest; elmi-fantastik povest; fantasmaqorik povest; povest-esse; detektiv povest və s.

9) 2001-2010-cu illərdə yaranan Azərbaycan povestləri dilinin sadəliyi, aydınlığı, üslub səlisliyi ilə diqqəti cəlb edir. Bu dövrdə qələmə alınan Azərbaycan povestləri üslubi axtarışların davamlılığı, səmərəliliyi, mövcud bədii örnəklərdə gerçəkləşən üslubla bağlı çalarların zənginliyi baxımından ciddi maraq doğurmaqdadır. Araşdırmaya cəlb olunan dövrün əksər povestləri üslub əlvanlığı ilə müşayiət olunmaqdadır ki, bunun mahiyyətində zamanın diqqətə etdiyi amillərin dayandığı şübhə doğurmur.

Dissertasiya işi ilə bağlı müəllifin aşağıdakı əsərləri çap olunmuşdur:

1. Mövzu seçimi və süjet-kompozisiya yeniliyi. Humanitar elmlərin öyrənilməsinin aktual problemləri, 2012, № 4, s. 123-132

2. Идейная актуальность, современность и художественная обобщенность в азербайджанских повестях начала XXI века. Вестник Пятигорского государственного лингвистического университета, 2013, № 3, с. 172-175

3. Azərbaycan povestləri: janrın fərqli forma təzahürləri. Azərbaycan Dillər Universiteti Elmi Xəbərlər, 2013, № 1, s. 217-225

4. Müasir Azərbaycan povestlərində dil və üslub məsələləri (2001-2010-cu illər). Bakı Dövlət Universiteti Dil və ədəbiyyat (Beynəlxalq elmi-nəzəri jurnal), 2013, № 4 (88), s. 123-127

5. Azərbaycan povestləri mövzu və problematika axtarışları kontekstində. Azərbaycan xalqının Ümummilli lideri Heydər Əliyevin anadan olmasının 90 illik yubileyinə həsr olunmuş "Filologiyanın aktual problemləri" mövzusunda Respublika elmi-nəzəri konfransının materialları. s. 187-188

6. Конфликт и характер в современной азербайджанской повести (2001-2010 гг.). Материалы XI Международной научно-практической конференции «Татищевские чтения: актуальные

проблемы науки и практики». Гуманитарные и социальные науки, образование, часть II, Тольятти, 17-20 апреля 2014 г. с 52- 56

7. Əzizə Cəfərzadənin “Bəla” povestində tarixilik və müasirlik. Dil və ədəbiyyat (Beynəlxalq elmi-nəzəri jurnal), 2015, № 3(95), s.233-236

8. Müasir Azərbaycan povestlərində monoloq və dialoq. Gəncə Dövlət Universitetinin Elmi xəbərləri, 2016, № 1

**СОВРЕМЕННАЯ АЗЕРБАЙДЖАНСКАЯ ПОВЕСТЬ:
ПРОБЛЕМЫ ТЕМЫ, ЖАНРА И СТИЛЯ
(2001-2010-Е ГОДЫ)**

РЕЗЮМЕ

Диссертационная работа состоит из введения, трех глав, заключения и списка использованной литературы.

Во введении обосновывается актуальность темы, определяются объект, предмет, цели и задачи исследования, говорится о его новизне, методе и источниках, теоретической и практической значимости, приводятся сведения об апробации и структуре работы, обращается внимание на степень изученности темы.

В первой главе диссертации – «Азербайджанская повесть, поиск темы и проблематика» – состоящей из двух параграфов, азербайджанская повесть, возникшая в 2001-2010-х годах, всесторонне исследуется с точки зрения содержательно-тематического и сюжетно-композиционного новаторства, а также идейной актуальности, современности и художественного обобщения.

Вторая глава диссертации – «Проблема конфликта и характера в художественном решении темы повестей» – состоит из двух параграфов. Во второй главе азербайджанская повесть, издающаяся в 2001-2010-е годы, анализируется в русле социальных противоречий, а также проблем духовно-нравственных ценностей и своеобразия создания образа.

Третья глава диссертации – «Жанровые и стилевые поиски в азербайджанской повести» – также состоит из двух параграфов. Эта глава посвящена изучению таких проблем, как различие форм проявления жанра повести, индивидуальность художественного языка и стилистические оттенки.

В заключение, наряду с обобщением полученных в ходе исследования научных выводов и суждений, также указываются перспективные направления дальнейшего изучения темы.

GUNAY ILHAM MAGSUDOVA

**MODERN AZERBAIJAN STORIES: A SUBJECT, A GENRE AND
STYLE PROBLEMS
(2001-2010TH YEARS)**

SUMMARY

The dissertational work consists of the introduction, three chapters, the conclusion and the list of the used literature.

In the introduction is proved the subject urgency, are defined the object, a subject, the purposes and research problems, is spoken about its novelty, a method and sources, the theoretical and practical importance, are resulted a data on approbation and work structure, the give attention to subject's learning level.

The first chapter of the thesis – «The Azerbaijan stories in a context of search of a subject and a problematic» – consisting of two paragraphs, the Azerbaijan stories created in 2001-2010th years, are complexly investigated from the point of view of substantial-thematic and plot-composite innovation, and also an ideological urgency, the modernity and art generalisation.

The second chapter of the dissertation – «A conflict and character problem in the art decision of a stories subject» – consists of two paragraphs. In the second chapter 2001-2010th years published the Azerbaijan stories are analyzed in the tideway of social contradictions, and problems of intellectually moral values and an originality of creation of an image.

The third chapter of the dissertation – «Genre and style searches in the Azerbaijan stories» – also consists of two paragraphs. This chapter is devoted to studying of such problems as the various forms of display of a genre to lead, individuality of art language and stylistic shades.

In the conclusion part, along with generalisation of the scientific results, which received during research and judgments, also has shown some perspective directions of the further studying of a subject.

**НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ НАУК АЗЕРБАЙДЖАНА
ИНСТИТУТ ЛИТЕРАТУРЫ им. НИЗАМИ**

На правах рукописи

ГЮНАЙ ИЛЬХАМ ГЫЗЫ МАКСУДОВА

**СОВРЕМЕННАЯ АЗЕРБАЙДЖАНСКАЯ ПОВЕСТЬ:
ПРОБЛЕМЫ ТЕМЫ, ЖАНРА И СТИЛЯ
(2001-2010-ые ГОДЫ)**

5716.01 – Азербайджанская литература

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

диссертации на соискание научной
степени доктора философии по филологии

БАКУ – 2016